

Μανώλης Γ. Μπουζάκης

Ὁ δρόμος τοῦ Ποσειδῶνη

Ἀναμνήσεις ἑνὸς πλάνητα ὁδοιπόρου

Ἄρμπάτ

Τὸ Ἄρμπάτ εἶναι μιὰ παλιὰ συνοικία τῆς Μόσχας μὲ διαχρονικὴ παρουσία στοὺς πολλοὺς ἱστορικοὺς σταθμοὺς τῆς. Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ἦταν καὶ εἶναι μιὰ γειτονιὰ ἀντίστοιχη μὲ τὸ Quartier Latin τοῦ Παρισιοῦ, τὸ El Gotico τῆς Βαρκελώνης, τὸ Hackney Wick τοῦ Λονδίνου ἢ τὴν Πλάκα, τὸ Μοναστηράκι καὶ τὰ Ἐξάρχεια (ὅλα μαζί) τῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἀκόμη καὶ στὰ πιὸ δύσκολα χρόνια τῆς σοβιετοκρατίας μποροῦσες νὰ βρεῖς ἀπαγορευμένα βιβλία τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας, παράνομες ἀφίσες, ἀνατρεπτικὰ καὶ ἀντιεξουσιαστικὰ ἔντυπα, ν' ἀκούσεις μουσικοὺς τοῦ δρόμου, νὰ συνομιλήσεις, διακριτικά, μὲ νέους ἢ μεγαλύτερους γιὰ θέματα ποὺ σ' ἐνδιέφεραν. Ἦταν πάντα μιὰ ὄαση σὲ ἓνα πολύσημο, ἰδιαιτέρα ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε πνιγηρὸ περιβάλλον.

Ἔνας ἀπὸ τοὺς Ρώσους συγγραφεῖς ποὺ συνάντησα στὴ Μόσχα μὲ προτροπὴ τοῦ Ὄργανισμοῦ Προστασίας Πνευματικῶν Δικαιωμάτων τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἦταν ὁ Ἀνατόλι Ριμπακόφ. Συναντηθήκαμε στὸ σπίτι του, μιὰ ἐντυπωσιακὴ ντάτσα σ' ἓνα καταπράσινο προάστιο τῆς μεγαλούπολης. (Οἱ ντάτσες ἦρθαν νὰ ἀντικαταστήσουν τὸ παραδοσιακὸ ρωσικὸ ἐξοχικὸ, τὸ ὁποῖο συνήθως ἦταν κάποιον μικρὸ ξύλινο κατασκευάσμα στὶς παρυφῆς κάποιου δάσους, κοντὰ στὴ μόνιμη κατοικία τοῦ ἀστοῦ ἢ μικροαστοῦ ἰδιοκτήτη. Στὰ πρώιμα χρόνια τῆς σοβιετοκρατίας μετατράπηκαν σὲ πολυτελεῖς κατοικίες, μὲ ὑπηρετικὸ προσωπικό, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιοῦσαν κρατικοὶ καὶ κομματικοὶ ἀξιωματοῦχοι. Ἀργότερα ἀπέ-

κτησαν δικαίωμα σ' αυτές και διακεκριμένοι άνθρωποι τῶν γραμμάτων και τῶν τεχνῶν, ἐπιστήμονες, ἀθλητὲς κ.ἄ. Σὲ μιὰ τέτοια λοιπὸν ντάτσα συνάντησα τὸν Ἀνατόλι Ριμπακόφ, ὁ ὁποῖος εἶχε ἤδη γίνεи διάσημος μὲ τὴν πληθῶρα τῶν ἀντισταλινικῶν δημοσιευμάτων του.) Μοῦ πρότεινε νὰ συνεργαστοῦμε γιὰ τὴν ἔκδοση στὰ ἑλληνικὰ τοῦ βιβλίου του *Τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ Ἄρμπάτ*. Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ κυκλοφόρησε στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση τὴν ἐποχὴ ποὺ Πρόεδρος ἦταν ὁ Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμη τοῦ Χρυστσόφ, ὡς ἀνερχόμενο κομματικὸ στέλεχος, εἶχε ἐργαστεῖ γιὰ τὴν ἀποσταλινοποίηση τῆς Σοβιετικῆς Ἑνωσης. Ἡ περεστρόικα εἶχε κάνει τὰ πρῶτα της ἀνοίγματα. Οὐδεὶς ἀπευθύνθηκε στὸν Ριμπακόφ και κανένα ἀμετανόητο ἀκόμη σκληροπυρηνικὸ κομματικὸ στέλεχος δὲν τόλμησε νὰ σχολιάσει τὸ ἔργο του. Τὴν ἴδια ἐποχὴ κυκλοφοροῦσαν στὸ Ἄρμπάτ παράνομες ἀφίσες (πρὸς 10 δολάρια ἢ μία!) μὲ προσωπογραφίες τοῦ Ριμπακόφ και ἀναφορὲς στὸ βιβλίο του, τὸ ὁποῖο εἶναι μιὰ συγκλονιστικὴ μυθιστορηματικὴ μαρτυρία γιὰ τὰ χρόνια τοῦ Στάλιν στὴν ἐξουσία, τὰ χρόνια τῆς τρομοκρατίας. Τὸ βιβλίο αὐτὸ κυκλοφόρησε ὀλοκληρωμένο στὰ ἑλληνικὰ σὲ τέσσερις τόμους τῆ διετίας 1990-1991. Τῆ μετάφραση ἀπὸ τὰ ρωσικὰ ἔκανε ὁ σπουδαῖος Πέτρος Ἀνταῖος. Στὴν παρουσίαση τοῦ βιβλίου στὴν Ἀθήνα παρευρέθηκε προσκεκλημένος και ὁ συγγραφέας.

Θὰ ἤθελα νὰ παραθέσω ἐδῶ λίγα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἐπικὸ αὐτὸ ἔργο τοῦ Ριμπακόφ:

«Ὁ Στάλιν σκεφτόταν: Ὅλοι οἱ ἀντίπαλοί του –οἱ παλιοί, οἱ τωρινοὶ καὶ οἱ μελλοντικοί– πρέπει νὰ ἐξοντωθοῦν καὶ θὰ ἐξοντωθοῦν!

Ἔνας μεγάλος σκοπὸς ἀπαιτεῖ μεγάλη ἐνεργητικότητα. Ἡ μεγάλη ἐνεργητικότητα ἀπὸ μέρους ἐνὸς καθυστερημένου λαοῦ ἐπιτυγχάνεται μόνο μὲ μεγάλες ὠμότητες. Ὅλοι οἱ μεγάλοι κυβερνήτες ἦταν ὠμοί. Ὁ Κάμενεφ εἶναι τώρα διευθυντὴς τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Ἀκαδημία καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἐξέδωσε τὸν Μακιαβέλι. Γι' ΑΥΤΟΝ τὸν ἐξέδωσε. Θέλει νὰ δείξει σ' ΑΥΤΟΝ ὅτι οἱ μέθοδοι πὸν χρησιμοποιοῦν ἦταν γνωστὲς ἀπὸ τὸν 15ο καὶ τὸν 16ο αἰῶνα. Κάνει λάθος ὁ Κάμενεφ. Οἱ συστάσεις τοῦ Μακιαβέλι πάλιωσαν». [...]

Ἡ ἐξουσία πὸν ἐδραιώνεται στὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν δικτάτορα εἶναι ἀδύναμη ἐξουσία γιατί ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ λαό. Ἡ ἐξουσία πὸν ἐδραιώνεται στὸν τρόμο τοῦ λαοῦ μπροστὰ στὸν δικτάτορα εἶναι αἰσχρὴ ἐξουσία γιατί ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν δικτάτορα. Ἡ θέση αὐτὴ εἶναι σωστὴ ἐπιμέρους μόνο.

Ἡ ἐξουσία πὸν στηρίζεται μόνο στὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ εἶναι ἀδύναμη ἐξουσία [...] ἀλλὰ ἡ ἐξουσία πὸν στηρίζεται μόνο στὸν τρόμο εἶναι ἐπίσης ἀσταθῆς ἐξουσία. Σταθερὴ ἐξουσία εἶναι ἐκείνη πὸν στηρίζεται καὶ στὸν τρόμο ἀπέναντι στὸν δικτάτορα καὶ στὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν. Μεγάλος κυβερνήτης εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μέσω τοῦ τρόμου πόρρεσε νὰ ἐμπνεύσει ἀγάπη ἀπέναντί του. Τέτοια ἀγάπη, πὸν ὅλες τὶς ὠμότητες τῆς διοίκησής του ὁ λαὸς καὶ ἡ ἱστορία τὶς ἀποδίδουν ὄχι στὸν ἴδιο ἀλλὰ στοὺς ἐκτελεστές του. [...]

Ἡ “συνείδηση” εἶναι ἔννοια ἀφηρημένη, κούφια. “Συνείδηση” εἶναι ἡ κάλυψη τῆς ἑτεροδοξίας: “Ἐγὼ δὲν εἶμαι πολιτικός, δὲν ἔχω πολιτικὲς ἀπόψεις, ἔχω μόνο συνείδηση”. Αὐτὸ εἶναι μιὰ πονηρὴ καὶ διπλωματικὴ διατύπωση.

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν τὴ λεγόμενη συνείδηση εἶναι ἐπικίνδunami. Θεωροῦν ὅτι ἔχουν τὸ δικαίωμα ν’ ἀποφασίζουσι μόνοι τους γιὰ τὸ τί εἶναι ἠθικὸ καὶ τί ἀνήθικο καὶ ἐπεκτείνουν αὐτὸ τὸ δικαίωμα στὰ πάντα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς πολιτικῆς. Ἡ λεγόμενη συνείδηση τοὺς ἐπιτρέπει νὰ κρίνουν τίς ἐνέργειες τοῦ Κόμματος καὶ τοῦ Κράτους, δηλαδὴ τίς ΔΙΚΕΣ ΤΟΥ ἐνέργειες.

Ἡ λεγόμενη συνείδηση τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἔχουν πεποιθήσεις διαφορετικὲς ἀπὸ τίς πεποιθήσεις ΕΚΕΙΝΟΥ. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κόψει μὲ τὸ μαχαίρι, μιὰ γιὰ πάντα...

ΕΚΕΙΝΟΣ δημιούργησε τὸ Κόμμα ποὺ θὰ κρατήσῃ τὴν ἐξουσία γιὰ πάντα. [...] Ἀλλὰ ἂν τὸ κόμμα εἶναι τὸ ἀπόλυτο, τότε ὁ ἡγέτης του εἶναι ἐπίσης ὁ ἀπόλυτος».